Ч. 178 (12.544). Львів, середа 13. серпня 1930. Poczt. ... oplata ... ryczałtem. Рік LI.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов.
Конто почт. щадн. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло", Львів.
Головний редактор приймає від 11—12 год. перед полуднем.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: Місячно 5·00 зол. Чверть-річно 15·00 „ Піврічно 27·50 „ Річно 55·00 „
ЗА ГРАНИЦЮ: В Америці 1 доляр, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зол., Німеччині 7·50 зол., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к., Румунії 150 лей, Болгарії 7·50 зол., Австрії 7·50 зол.— Зміна адреси 1 зол.

Телеф. Редакції: 29-41. „ Друкарні: 29-26.
В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 25 сот.

Примари минулого.

Признання до політичного обману.

Львів, 11. серпня 1930.

На іншому місці газети (гл. огляд преси п. н. „Святочні прирečення), читачі найдуть текст справді небуденного історичного документу: часописну статтю одного з колишніх визначних польських державних діячів, в якій він явно і славно, ба навіть з ноткою виразного вдоволення, признається, як то йому вдалося обманути закордонного політичного контрагента, не тільки не застосуватися до міжнародного зобовязання, тільки що прийнятого офіціяльним представником держави, але навпаки — з повною свідомістю це зобовязання таки негайно зломити. Коли ми два тижні тому на маргінесі „цивілізаційних" статтей проф. Станіслава Ґрабського писали, що цей трубадур зоольоґізму є „найбільш злобним типом, який дірвався впливів і влади у відновленій польській державі, людиною без якихнебудь скрупулів у політиці, яка признає усякий викрут, усякий фальш, брехню й політичний обман...", то польська ендецька преса добачила у цій характеристиці „особисту лайку" редакторів „Діла", яким видно Станіслав Ґрабський залив справедливого сала за шкуру. Аж маємо новий доказ, по-джентельменськи поданий самим Ст. Ґрабським, що кожне слово повищої його характеристики оперте на фактах, на історичній правді.

На іншому місці читачі почують від голови закордонної комісії польського сойму з 1919 року, якто тодішній голова польського уряду і міністр закордонних справ Іґнаци Падеревський на мировій конференції у Парижі „приняв до відома для ратування багато важніших справ" домагання анґл. премієра Льойда Джорджа, щоби армія ґен. Галлера не була вжита на галицькому фронті проти У. Г. А., і як він, голова закордонної комісії сойму, отримавши від свого премієра й міністра закордонних справ телеґраму з повідомленням про це зобовязання — те зобовязання негайно зломив. Що він зробив з самою телеґрамою: чи сховав її до кишені і про неї нікому не згадав, аж поки ґен. Галлер найшовся вже у розпалі боїв на галицькому фронті, — чи взагалі подер телеґраму, чи зробив з документу про міжнародне зобовязання голови уряду своєї держави ще драстичніший ужиток, чи може цю телеґраму таки попросту сфальшував і віцеміністрові закордонних справ Врублевському, військовому міністрові ґен. Лесневському та Нач. Держави Пілсудському передав документ сфальшований, — про це вже тодішній голова закордонної комісії сойму не згадує. Але це вже байдуже: головне те, що армія ґен. Галлера, яка не мала бути вжита проти українців — була проти них ужита...

До цього часу ми не знали закулісових справників тієї траґічної історії. Що більше, українські твердження про формальні й офіціяльні зобовязання Польщі щодо призначення армії ґен. Галлера — стрічалися нераз з різким опрокиданням польських публіцистів. Тепер маємо признання головного справника, в усякому разі головного *морального* справника — людини, яка мала тоді величезний голос у справах внутрішньої і закордонної політики польської держави, — *проф. Станіслава Ґрабського.*

Як сказано, свою тодішню поведінку він уважає цілком слушною і правильною. Це т. зв. (з анґлійського) „мораль інсаніти", мораль суспільного виродка, який абсолютно не здає собі справи, що в суспільному житті можна й чого не вільно. Тільки таким покаліченим світоглядом можна пояснити й дальші виводи Ґрабського: його скандальні ревеляції про закулісову режісерію комедії, граної в ідилічній згоді ендеками й пепесами „для чужинців", його вдоволення із поведінки лідерів ППС, Перля й Барліцького, у Ризі, тої самої ППС, яка — читаємо трохи вище у Ґрабського — цілком погодилася на варшавський договір з представниками У. Н. Р. Дивує нас лише одно: чому людина, обдарована „мораллю інсаніти" обурюється, коли хтось їй у вічі сказав одно, а на другий день зробив щось інше?! Адже це якраз по рецепті Станіслава Ґрабського, великого патріота, політика, професора, шанованого у своєму громадянстві виховника молоді...

Станіслав Ґрабський викликав понурі примари минулого. Слово Іґнатія Падеревського й Романа Дмовського у Парижі та наступ ґен. Галлера у Галичині; підпис Яна Домбського на варшавській умові, союзницькій умові проти більшовиків 22. IV. 1920 року і підпис того самого Яна Домбського на риській умові з більшовиками 18. березня 1921 року, на умові, якої V. ст. казала викинути з Польщі тільки що недавніх союзників; ноту Польщі до Ради Амбасадорів у Спа з дня 6. липня 1920 року з просьбою посередничити між Польщею та більшовиками при умові залишення народам поміж Польщею і Росією права самовизначення; слово премієра Владислава Ґрабського у Спа, в дні 10. липня 1920 року, в справі прийняття „лінії Керзона" та постанову варшавської „Ради Оборони Держави" з 13. липня 1920 р. про прийняття умов Ради Амбасадорів (міністра Керзона) у Спа; підпис премієра Новака на законі про „автономію" для 3-ох воєвідств Східної Галичини й укр. університет до двох літ, з дня 26. вересня 1922 року; заяву під ухвалою Ради Амбасадорів з 15. березня 1923 року про затвердження східних границь Польщі під умовою автономії для Сх. Галичини: „нижчепідписаний, належно уповноважений в імені польського уряду приймає вище зазначені постанови, Париж, 15. березня 1923 року Моріс Замойський"; прийняття у міжчасі замість виконавчого закону про автономію й український університет — закону про утраквізацію народнього шкільництва, з дня 31. липня 1924 р., за підписами премієра Владислава Ґрабського, (того самого, що в Спа взагалі Східної Галичини вирікся) і мін. освіти Болеслава Міклашевського... Додаймо до того реєстру заяву мін. зак. справ графа Скшинського у Женеві в 1924 році про „недалеке" заснування українського університету, пригадаймо, що в час отих подій і актів володіли по черзі кабінети Падеревського, Скульського, Вл. Ґрабського, Вітоса, Поніковського, Слівінського, Новака, Сікорського й Скшинського, — пригадаймо ще додаткові підписи Кавзіка, Лєховіча, Штрасбурґера й Леона Васілевського під риським договором, — пригадаймо хто ратифікував й контрасиґнував всі ці договори й закони, — а будемо мати вязанку фактів і назвиськ із *усіх* польських політ. таборів, партій і груп, — будемо мати ще виразніше обличчя примари минулого.

Страшить вона по нинішній день. І має ця примара дивну силу — родити щораз нові такі примари, зрослі з новими актами й назвиськами.

— — — — — — — — —

Коли хто має відвагу читати нам моралі про „найкращі бажання", про свою „добру волю" і про українські обовязки льояльности — хай спершу погляне в понуре обличча тих примар.

(ік)

НА СХІДНІ ТЕМИ.

Липень на Сході.

Повстання курдів. — „Рука" полк. Льоренса. — „Самостійний" Курдістан — англійською базою — Боротьба в Єгипті. — „Конференція круглого столу" в справі Індії. — Афганські справи і перські клопоти. — Азербайджан, Китай, Індокитай. — Економічна кріза.

Новою подією не тільки останнього місяця, але й останніх років, є повстання курдів, про яких не чути було від часу „кривавої ліквідації" їхнього повстання в 1925 р.

В червні ц. р. на території сучасної Туреччини, в околицях гори Арарат та Ванського озера, тобто етноґрафічної Вірменії, знов розгорілося велике протитурецьке повстання курдів, про яке в пресі було дуже мало вісток. Турецький уряд закрив таємничою мовчанкою боротьбу з ними.

Причин повстання курдів, треба шукати в жорстокій політиці Туреччини, яка пляномірно й свідомо туреччить всі нетурецькі народи, подруге в модерністичній релігійній політиці уряду Кемаля Паші, а також у расових і релігійних старих розрахунках шиїтів, іранців-курдів із справжніми тюрко-монголами-турками.

Гасла повстання, — утворення незалежного Курдістану, та релігійні гасла проти турецьких реформ.

Повстанчий рух сконцентрувався в районі гори Арарат, Баязету та озера Ван. Терен був дуже сприятливий для курдів, — у дуже гористих та тяжко доступних місцевостях при кордонах Персії й Іраку. Два домінуючі пункти: гора Арарат і масив Сінан Даґ, (5172 м. і 4.445 м.) були в руках повстанців. Ціллю операції повстанців було окруження м. Ван і марш на м. Дирбекір. — Цікавим є факт, що повстанці були озброєні рушницями Маузера, та кулеметами найновіших систем.

Провід турецькою армією в боротьбі з повстанцями обняв ґенерал Саліг-паша, який пляновою акцією й допомогою кількох ескадр літаків, при великих зусиллях не допустив до виконання пляну повстанців, дарма, що вони дістали підмогу від курдів з Іраку. Остаточна ліквідація повстання мабуть і досі не закінчена. Турецька преса дуже мало пише про повстання. Відомо, що втрати з обох сторін дуже великі. (Знищено понад 200 курдійських сіл). Долина Зейлану, де відбувалися головні битви виглядає як велика могила. Згинуло багато ватажків поодиноких курдійських племен, але неможливо ствердити їх прізвищ, бо курди відрізують голови забитим.

Турецьке представництво в Теґерані звернулося до перського уряду з проханням зачинити кордони, щоби не допустити повстанців на територію Персії.

Зачинити кордон турецько-перський у районі гори Арарат, та й взагалі на диких тамошніх теренах неможливо. У переслідуванні повстанців турецьке військо перейшло перський кордон. Таким чином повстав *персько-турецький конфлікт.*

Турки обвинувачують Персію в тому, що на її території були сформовані та виекві́повані повстанчі загони, перси-ж невдоволені нарушенням їхньої суверенности. Турецький посол у Теґерані подався до димісії. Більшовики пропонують посередництво в конфлікті, бажаючи теж замачати свої пальці в мутній воді.

Крім того кружляють уперті чутки, що на чолі повстанців стоїть відомий полковник Льоренс.

Турецька преса інколи проговориться, що буцім-то англійці намагаються утворити „незалежний“ Курдістан, щоби стати міцною ногою в цьому важному стратегічному пункті.

Наскільки в цьому повстанні заанґажовані англійці — сказати з певністю трудно, але чужий вплив на повстанні відчувається безперечно, бо зорганізовано воно добре.

Єгипет переживав в останньому часі бурхливі події на ґрунті конституційних непорозумінь з власним малопопулярним королем. Загально відомими є події довкола цього конфлікту. Дотепер паном ситуації є король Фуард з урядом Сідкі-паші, але ситуація короля є поважно захитана. Навіть в урядовій англійській пресі трапляються ворожі замітки на адресу короля. Гостра боротьба єгипетських націоналістів покищо притихла і відбувається тільки підготовка до нової акції.

„*Конференція круглого столу*“ відбудеться мовірно в міс. жовтні ц. р. в Льондоні на яку, як сподіваються англійці, прибуде Ґанді. „Дейлі Теґраф“ оголошує попросту сензаційну вістку, що Ґанді незабаром має оголосити відозву з покликом припинити незалежницьку акцію. Тяжко повірити цій відомости, тимбільше, що ліве крило індуського національного конгресу рішило розпочати нову політичну акцію проти англійців.

У вязниці, де находиться Ґанді, відбулася з дозволу віце-короля Індії нарада Ґанді з головою індуського конгресу Пандітом Неру, в справі відношення до вище зазначеної конференції. Лівиця конгресу під проводом арештованого сина голови конгресу є проти всякого компромісу з англійцями.

Протестаційні виступи індусів ще не припинилися, але ситуація для англійської влади значно покращала, хоч не перестає бути важкою і домагається великих жертв. Новим клопотом англійців у північній Індії є відновлене, не так давно зліквідоване повстання племени афрідів, відділи яких посуваються в напрямку на Пешавар.

Сусідній Афганістан, що живе тепер під владою більш поміркованого Надір-Хана, ще й досі не вспокоївся від часу останніх великих повстань. У липні, несподіваним наскоком повстанці опинилися попід літньою резиденцією сучасного падішаха, та загрожували кабульській (столичній) провінції. Назагал ситуація не прибрала небезпечних форм, та не захитала престолом теперішнього володаря.

Персія, поза клопотами конфлікту з Турцією, та тяжкою епідемією тифу, має ще клопоти на кордоні поневоленого більшовиками Азербайджану. Після великого повстання проти більшовиків в *Азербайджані*, яке ще й досі „ліквідується“ совітською владою, велика кількість населення й повстанці шукала азилю в сусідній Персії.

Китай знову переживає тяжку фазу домашніх воєн. Перемога є на боці комуністичних військ, які в липні заволоділи цілою низкою місцевостей. Війська національного нанкінського уряду пробують опанувати тяжку ситуацію й по останнім відомостям, знову відібрали м. Чанґ-ша.

На території, занятій комуністичною армією, гуляє страшний терор. Внаслідок військових подій, багато провінцій вже голодує.

У французькому *Індокитаї* — теж неспокійно. Після французького національного свята 14. м. м. дійшло у деяких містах до протифранцуських демонстрацій. Французькі війська стріляли до демонстрантів. Ситуація в цій французькій кольонії дуже напружена. Вислані туди свіжі війська, бо не все там гаразд, як гадали французи.

Цікавим фактом безтурботности кольоніяльної французької влади в Індокитаї та незнання обставин був випадок перед кількох літ, коли в офіціяльному французькому органі, що видавався в китайській мові, індокитайські революціонери протягом двох літ друкували свої відозви, накликуючи ними до повстання. Серед цілої французької кольонії, як пише Фарженель в „Журналь Азіятік“, не знайшлося людини, яка читала би це і звернула на це увагу. Понад усім неспокійним сходом тяжить теж тяжка *економічна криза*.

Туреччина з трудом радить собі, шукаючи позичок під монополізацію деяких виробів. Єгипет — дуситься власною бавовною, не маючи змоги її продати. Індія, яка бойкотом англійців довела до зменшення свого експорту та припиненням праці у численних фабриках, теж переживає тяжку кризу. Економічна криза діткнула навіть богів. В *Японії*, яка до речі: недавно зазнала величезних страт від небувалого досі тайфуну, відома святиня Кванона в Асакуса дотепер мала пересічного доходу від прочан денно до тисячі єнів, а нині має лише до 250 єнів, дарма, що число прочан не зменшилося.

Ось головні моменти життя за останні часи неспокійного Сходу. *Л. Л.*

Під мурами Пешавару.

АТЕ. Льондон. Ситуація під Пешаваром є далі дуже поважна. Відділи афридів наблизились майже до мурів міста і розтаборились у кількості 10 тисяч осіб. Залога Пешавару дуже нечисленна. В місті панує паніка, кожної хвилини можна сподіватись наступу Афридів. Якщо на днях не прийде англійське військо, місто здобудуть Африди, відомі зі своєї жорстокости.

Що буде з арендою ерекціональних ґрунтів?

Загал наших парохів в Галичині ще досі дуже занепокоєний з приводу проекту земельного закону про охорону дрібних земельних наемців, який руйнує майже цілковито їхню матеріяльну екзистенцію. Останніми часами одержав я в тій справі багато письменних запитів з ріжних сторін краю, на котрі даю отсим слідуючі пояснення.

Як відомо, в лютім ц. р. ухвалив сойм проект закону про охорону дрібних земельних наемців, що арендують ґрунти обшаром до семи гектарів. Всі ті дрібні наемці стояли би під охороною закону аж до жовтня 1936 р. і в тім часі не можна би їх усунути з аренди за виїмком вичислених випадків, передбачених в законі, про що свого часу в березні ц. р. писав я обширніше в „Ділі“. За морґ арендованого ґрунту мав би платити наемець вартість 125 кільоґрамів жита річно від одного морґа найліпшого ґрунту першої кляси, себто по теперішній ціні около 16 до 17 зол., а за звичайний ґрунт 10 до 12 зол. від морґа річно., за що властитель мав би нести всі тягарі, податки і данини, від котрих наемець має бути вільний.

Цей проект ухвалений в соймі відослано до сенату, котрий на протязі 30 днів (тривання сенатської сесії) від дня доручення міг його ухвалити, змінити або відкинути. До дня замкнення останньої сесії сенату в березні ц. р. минуло 29 днів, так, що для сенату остає ще один день для розгляду законопроекту і тому, коли сенат на свому першому засіданні (якщо воно взагалі тепер буде) не полагодить справи згаданого проекту, то він силою постанов польської конституції стане законом без ухвали сенату; тоді його мусять оголосити у Вістнику Законів.

З вище сказаного ясно, що згаданий проект не є ще законом і велике питання, чи взагалі ним буде. Коли іменно в осени цього року розвяжуть сойм і сенат, про що польські часописи вже від давна пишуть, тоді ухвалений в соймі проект закону про охорону замельних дрібних наемців спадає взагалі з денного порядку і в новім соймі мусів би бути внесений на ново, очевидно невиключено, що у зовсім іншій формі.

Отже є фактом, що повищий проект не має ще сили закону та все остає по старому і властителі та посідачі (ужитковці) можуть довільно розпоряджати своїм ґрунтом (ріллею, сіножатями і пасовисками, бо те все входило би під охорону) і давати їх в аренду за добровільно умовленим чиншом в грошах або на спілку, яка також мала би бути обнята охороною.

Е. ЧУЧМАН. 1)

Між бойками.

„Катастрофа“ в автобусі і її наслідки. Ціни за похорон в горах і бувш. Росії. „Карпательстан“ у голові варшавяка. Риж на „Парашці“ і паніка серед бойків.

Аж шкода мені, що свої враження з побуту між нашими бойками мушу розпочати таким епізодом. Чи не краще, думаю, було би лишити його на сам кінець? Тоді може запоморочуюче враження від тих ґрадіозних плянів, про які зараз буде мова, затерли би у памяти читачів слабші місця, цього опису, бо звісно „кінець діло хвалить“. Але пропало. Мушу держатися хронольоґічного порядку.

Їду автобусом зі Сколього до села Т-ки. Напроти мене сидить шпакуватий уже добродій і дрімає. Нараз автобус впадає у вибоїну, добродій скаче метер двайцять угору, вдаряє головою об дах автобуса, а сочовита його лайка мішається з „вейкотом“ дочок Ізраїля, які, відомо, дуже вражливі на цього роду переживання. Дарма, що й у мені щось „гахнуло“ сміюся та подивляю стоїчний спокій двох бойків, які сидять на самому заді автобусу (власник знає де кого примістити, бо на заді найбільше трясе) і навіть вусом не моргнуть. Добре, думаю собі, ошим ґаздам. Вони з діда прадіда возять заграничним фірманам кльоци до „кулеї“, то вже мали час звикнути до таких несподіванок, і може і гірших.

Але вертаймо до нашого добродія, який набив собі таки здорового ґудза на голові, так що і сон йому відкинуло. У той час, як жінота звязувала собі якісь шнурочки у спідніх частинах одежі, які їм потріскали підчас „катастрофи“, ми розбалакалися. Знакомимось. „Він“ показується: водний інжінер з Варшави, бувший старшина колись царської, а потім і польської армії, чоловік бувалий. Спомянули ми чехівського „ізвощіка“, який „кажінний раз на етом самом месте“ вивертався, а ями не засипав. Інжінера аж лють бере, що він уже цю дорогу добре знає, а цим разом задрімав і набив собі ґудза. Пішли балачки про красу наших гір, які, на жаль, щораз то більше лисіють, про життя-буття бойків, між яких „холєрники“ внесли більше деморалізації ніж культури, а мій співрозмовець, який видно інтересується релігійними справами, росказує про всі „достопримечательності“ в околиці.

От у цьому селі за горою (тут показує рукою) живе аж двайцятьпять пар на віру, бо місцевий парох назначив таксу за вінчання чи похорон від 200—600 зол. Колись, каже, у Росії був звичай, що за похорон батюшці належалося стільки карбованців, скільки покійник мав літ, а беручи дедуктивно, то про вік деяких покійників довідувалися щойно зі суми карбованців, зложеної ними на похорон. „Але, бігме: 600 років не проживеш навіть зі Штайнахом“, — обурювався мій товариш подорожі, а я безперечно мусів з ним погодитися. Кінець кінців зійшли балачки на недавні повені, які рік річно спричинюють богато лиха, а я кинув кілька терпких слів на адресу компетентних чинників, які нічого не роблять, щоби лихові зарадити.

На мою останню завагу інжінер захвилювався і каже: „О, ні, так зле воно не є, якраз у цьому напрямі починається робота і то у великому масштабі, ґрадіозна, яка переходить усі ваші сподівання“.

„Знати, нічого не знаю і відати, не відаю“, кажу, „а дуже цікивить мене ця справа“.

— „Тому слухайте“ і росказує: „Ми, поляки, не є дітьми і розуміємо, що німці скорше чи пізніше таки розпічнуть „одветову“ війну за коридор і шлеське вугілля і знаємо, що вони в силі це все забрати напротязі двох тижнів. Щож тоді сталось би з нашою „отчизною“ без вугілля і доступу до моря? Коли ще до того взяти на увагу, що і наші сусіди зі сходу тоді напевно не лишуться невтральними, то є над чим призадуматися. Призадумалися над тим компетентні чинники і прийшли до переконання, що тільки отся закутина Річипосполитої, Карпати, є одиноким місцем де можна створити базу, яка була би не лише природною, непереможною, твердою, але заступила би нам і шлеське вугілля і доступ до моря через територію Чехословаччини і Румунії, звідки вніякому разі не можна очікувати якоїсь несподіванки. Одначе щоби це все здійснити, слід побороти великі труднощі і створити щось у роді „Дніпрельстану“, який започаткували більшовики на Україні, назвім це „Карпательстан“.

— „Якже-ж це дасться зробити і при чім тут повені“?, питаю. Цеж просто якісь таємні стратеґічні пляни“, при чому вказую йому на жандарма, який примістився коло шофера і насторожив уха.

Мій співрозмовець усміхнувся спочутливо, вияснив мені, що в нього папери з такими підписами, що навіть жандарм у горах мусить мати перед ними респект і оповідає дальше:

„Я є саме одним з інжінерів, присланих з Варшави, щоби розслідити терен і розробити відповідні пляни. Коротко, „Карпательстан“ мав би виглядати в той спосіб, що влада викупує від власників всі долини гірських, рвучких потоків, будує великанські гати і творить у тих долинах кольосальні збірники води. Відповідно до потреби цю воду здержується або випускається, а титанічна її сила гнала би турбіни там побудованих електричних стацій. Добута в той спосіб електрична енерґія дала би змогу зелектрифікувати територію цілої Польщі, а тоді ми зможемо обійтись без шлеського вугілля і дати відсіч ворогам. Коли-ж загнуздається гірські потоки, тоді і доли відітхнуть і тимсамим питання про реґуляцію рік і помочі проти страшної повеневої стихії буде розвязане. А тепер уже хіба розумієте, що „Карпательстан“ матиме не тільки стратеґічне значіння, а ваші закиди щодо бездільности компетентних чинників основані просто на неосвідомленню. А коли далі взяти на увагу господарські можливості, і саме, що завдяки штучному наводненню, там де нині бойки сіють овес чи садять картоплю, можна буде сіяти риж, — а розумієте яке це буде мати значіння для віджилювання місцевого „люду“! — то хіба признаєте, що „Карпатель-

Цей проект важний головно для дрібних селян у північно-східних воєвідствах (прим. на Волині і Поліссі), де є тисячі дрібних чиншівників, що з діда прадіда сидять на своїх чиншових наділах і власної землі в правила не мають. У нас в Галичині таких дідичних чиншівників нема зовсім, а повищий проект дотикає у нас майже виключно парохів як ужитковців ерекціональних ґрунтів. Загалові наших селян не приходить він з більшою поміччю, не розвязує зовсім земельного питання і не заспокоює голоду землі, а матеріяльно руйнує цілковито парохів, що і так значну частину ерекціональних ґрунтів віддали на примусову парцеляцію і не користають поки що з відсотків від ціни купна-продажі, яку зложено ординаріятам.

Держава не виплачує тепер пенсії парохам, а ординаріяти дають їм нераз всього по кільканацять золотих місячно, а часто кажуть собі ще і доплачувати і то доволі грубо. Парох мусів би в додатку поносити всі тягарі і податки, які частогусто були би значно вищі, як законний чинш з ґрунту, і тому мусіли би вони просто голодувати, бо навіть звичайної тепер річної спілки не могли би розвязати перед жовтнем 1936 р.

Тут відносини покищо непевні і є в інтересі обох сторін зробити їх можливо ясними. Передовсім треба заключувати умову аренди тільки на один рік. По скінченій аренді чи спілці, себто безпосередньо по зборах землеплодів, ґрунт (також пасовиско) брати при свідках з поворотом в посідання, а сіножатий, пасовиск і ріллі призначеної під весняну не винаймати скорше як в березні 1931 р., бо до цього часу виясниться остаточно справа з проектованою охороною дрібних земельних наємців.

Пос. д-р Степан Баран.

З польської преси.

Святочні приречення.

Як ґен. Галлер дістався на галицький фронт? — Політична комедія для чужинців. — Договір з Петлюрою з епільоґом у Ризі.

У ч. 234. „Львовского Курера Порянного" з дня 10. серпня появилася передовиця проф. Ст. Грабського п. н. „Як дійшло до Київської виправи". Передаємо із неї найважніші місця в дослівному перекладі, присвячуючи у передовій статті кілька уваг на марґінесі.

Я був завсіди тієї думки, що необхідною умовиною доцільної великодержавної політики є якнайтісніше співробітництво в усіх справах закордонної політики не тільки уряду з парляментом, але і консервативних партій із радикальними. За таке співробітництво дбав я всіма силами як голова комісії закордонних справ законодатного сойму. І стверджую: разом зі мною дбали також за це заст. Голови Комісії закорд. справ, нинішний маршалок Сойму посол Іґнатій Дашинський і секретарка комісії посолка Ірена Комовська.

„А піддержував ті наші заходи з усієї сили Іґнатій Падеревський. Виїхавши з Парижа разом з Романом Дмовським для оборони польських справ у мирових переговорах, доручив він тодішньому заст. міністра закордонних справ п. Врублевському тісне співробітництво з комісією закордонних справ і зі мною, як з її головою. А що не була це пуста формальність доказом цього хоча би такий факт:

„Для рятування справ багато важніших — Падеревський мусів був приняти до відома домагання Льойда Джорджа, щоби дивізій ґен. Галлера, що вертались через Німеччину, не вжити до боротьби проти українців у Східній Малопольщі*). Телеґраму, яка повідомляла про це, вислав він не на адресу міністерства, а до голови комісії закордонних справ. І я міг узяти на себе повну відповідальність за те, що не підчинився бажанням анґлійського премієра.

„Після корисних досвідів у співпраці з комісією закорд. справ із урядом Падеревського — я очевидячки дбав за таку-же співпрацю і з урядом п. Скульського. Одначе міністр закорд. справ цього уряду, п. Патек, кожну мою розмову з ним кінчив словами: „Одначе, будь ласка, поговоріть про це з комендантом, він рішає". Отже я розмовляв тоді про форма з міністром закорд. справ, а для реальної полагоди справ із премієром Скульським і Головою Держави Пілсудським.

„У першій розмові, яку я мав з Головою Держави на тему мирної большевицької оферти не захопили мене, а схвилювали слова: „Бо і битиму большевиків коли схочу і де схочу". Це своє схвилювання я передав послові Дашинському. Ми мали основну розмову. Брав в ній участь ще один посол із ППС. та вже не памятаю хто. І ми погодились, що треба: 1) натиснути на Голову Держави в мировім напрямку, 2) одначе берегтися, щоби большевики не взяли цього натиску за доказ слабощів Польщі, перевтоми народу війною. Отже ми поділили між себе ролі: **ППС. мала виступити з явним голосним домаганням мира. Союз Людо-Народови повинен був з трудношами згодитися на мир після деякого спротиву. Це була „гра" назовні для чужизи.** А щоби воєнна котерія бельведерська не скористала з неї, ми зробили уступку, що Соймова Комісія закорд. справ буде домагатись від Ради Міністрів спільного, з нею зясування принципів щодо мирових переговорів, відтак участи в цих переговорах.

„Почалася довга низка моїх конференцій із премієром Скульським, міністром Патком і Головою Держави. Кілька тижнів премієр Скульський ішов разом зі мною і заст. голови Дашинським рішуче до мира. У його помешканні на вул. Медовій я сформулував остаточно польські мирові пропозиції. Їх основою стало признання **лінії тодішнього фронту за прикордонну лінію** польських і російських впливів.

„А щоби оминути „поганого враження серед демократій Заходу" щодо кордону виключно стратеґічного, Польща повинна була запропонувати, щоби на території першого і другого розбйору Росія та Польща перевели допит населення щодо правно-державної приналежности цих земель. Очевидячки цей допит переведений кожною із заінтересованих держав на її боці фронтової лінії дав би щонайбільше **деяку виправку державної границі на тій лінії, проектованій у принципі і через большевиків.** Отже можна було на тій підставі підписати корисний мир, корисніший від підписаного пізніше в Ризі.

„Проти Уряду і Сойму одночасно не міг би вести надалі війни навіть Голова Держави Пілсудський.

„Таким робом я пішов до нього разом із премієром Скульським і послом Дашинським, щоби від представників крайньої соймової правиці та лівиці та від премієра довідався про загальне домагання мира.

„Ця наша загальна рішуча заява щодо мира зробила, як я гадав, на Головнім Вожді враження. Розуміючи, що **претекстом до дальшої війни може найлекше стати справа України, я** присутности посла Дашинського двократно він **прохав Начальника Пілсудського впевнити мене рішуче, що цієї справи не висуне на фронт. У заручив мені тоді, що „не дасть Петлюрі прав промовляти в імені самостійности України".**

„Та протягом кількох дальших днів чи ночей (пізніше казали мені про якісь нічні конференції премієра Скульського в Бельведері) — все змінилося. У міністерстві закорд. справ підписали договір з Петлюрою. У цьому міністерстві зредаґували нові, зовсім ріжні „мирові" пропозиції. Це все робили в тайні передімною і Комісією закорд. справ.

„Нарешті уряд скликав засідання преєктованої нею мирової делеґації, до якої мав увійти і я. Щойно на цьому засіданні я довідався про ті нові мирові пропозиції, що були виразним визовом нової війни, а також про договір із Петлюрою. Я був цим такий обурений, що зрікаючись дальших нарад, демонстративно покинув я засідання. На другий день я скликав Комісію закорд. справ, щоби повідомити її про зміну становища уряду.

„Та заки ще Комісія зібралась, я переконався, що не лише премієра Скульського приєднали підчас цих нічних нарад до походу на Київ, але що й договір з Петлюрою і проголошення війни за Україну апробує вже також ППС.

Я мав враження, що посол Дашинський особисто признавав мені рацію, що чимсь він був звязаний у своїй діяльности. Нині це ясне. Його путали ті сили, що мали тоді сильний голос у ППС., а які нині є в ББС. Анальоґічні „ячейки" були також у „Пясті" і в „Визволеню". Вони розбуджували уяву цих партій гаслами „дезанексії", „привернення границі з 1772 р.", „федерації з незалежною Україною та Білорусю".

„У всякому разі „вагання між тугою за миром і мріями про віднову історичних кордонів Польщі" скінчилося в „Звйонзку Людово-Народовим" протестом проти дальшої війни та виправи на Київ, а **в ППС. апробатою тої виправи і договором із Петлюрою** у найбільше рішучій хвилині.

„Бо згодом, охотно це стверджую, в Ризі — **посли Барліцький і Перль щиро працювали для мира,** не вважаючи на надзір над ними полковника (бо в цій ранзі він там був) Яворовського".

*) Термінольоґію зберігаємо дословно як в оригіналі (Редакція)

В китайському коловертні.

АТЕ. Берлін. Китайське посольство в Берліні оголосило комунікат, у якому стверджує, що в запіллі армії правительства викрито комуністичний заговір, який мав на меті викликати повстання. У Ганкав збунтувався відділ жандармерії і прибічна сторожа команданта міста. Бунт здавлено. У місті Чанча державні війська вирізали в пень 4000 комуністів.

Повстання в Ріо-ґранді.

АТЕ. На кордоні Арґентини й Уруґваю вибухло повстання. Повстанці розбили державне військо. Боротьба іде далі.

В Еспанії боротьба.

АТЕ. Париж. Підчас засідання міської ради в Бурбосі републиканці домагались переіменувати вулицю імені Прімо де Рівери і на цьому тлі прийшло до кривавої бійки з націоналістами. Кількох радних побито до крови.

Під владою китайських комуністів.

АТЕ. Льондон. Нанкінський уряд у свойому комунікаті стверджує, що комуністи здобувши місто Чанґча вимордували 6000 націоналістів, між ними багато і урядовців і купців.

Проти Кемаля Паші.

АТЕ. Париж. У Константинополі викрито тайну орґанізацію, яка мала на меті повалити владу Кемаля Паші. Арештовано 60 членів орґанізації.

Опозиція в червоній армії.

АТЕ. Рига. У 18 полку червоної артилерії викрито орґанізацію правих опозиціонерів на чолі якої стояли старшини Артюхов і Басов. Вони улаштовували мітинґи й гостро критикували політику Сталіна на селі. Такі орґанізації викрито і в інших полках. У Подольську виключено з партії правого опозиціонера Вечеслава.

стан" це кольосальна ідея! Скінчимо лише Ґдиню, яку мусимо „форсувати", щоби стати незалежними від Ґданська, а потім прийде черга на „Карпательстан".

Інжінер скінчив, а мені вже отвиралися уста, щоби йому сказати: „нех пан побуя своеґо вуя", але в тім менті глянув я на двох бойків, які весь час уважно прислухувалися нашій розмові і бачу, що їх стоїчний спокій десь зник, а вони налякано споглядають то на інжінера то на двері автобусу. Так і видно, що на всякий випадок хочуть мати забезпечений відворот. Що з ними сталося, думаю? Нараз прояснюється мені в голові. Вони сараки, бачили, як підчас „катастрофи" „гепнуло" інжінером і вдарило в тімя, а щойно після того розпочалися ті страшні балачки про риж на „Парашці" (гора за Синевідськом). „Ануж — думают, — буде з ним „гірше", обережність не шкодить".

А може страх, що їм не прийдеться більше споживати кісілю, а скажуть їсти „риж зі солономом", як говорив небіщик проф. Верхратський, викликав у них такий панічний настрій? А може хитрі бойки (вониж народ „комерческий") уже викалькулювали, скільки буде коштувати отой „Карпательстан", коли анґлійці в одну гать на Судані вгатили 13 міл. фунтів шт. (яких 600 міл. золотих) і перелякалися тих астрономічних цифр? Хто його знає, хіба збагнеш душу бойка?

Автобус доїхав до мети. Ґазди, як стій, вискочили з нього і почимчикували в гори та понесли у полонини вістку, що приповідка: „і у Парижу не зробиш з вівса рижу" вже більше неактуальна, бо ось-ось стануть його садити ... у них під носом.

Я розпращався з інжінером і чую, що після тої балачки мені якось лекше стало. Щойно пізніше я довідався, що те „лекше" стало від того, що і мені дещо потріскало підчас „катастрофи".

Ось перше враження на початку мого приїзду межи тії бойки, де „музика дрібно грає, скачуть полегоньки".

—о—

З білоруських справ.

Положення на Білоруси в освітленню пос. Єреміча.

В польській пресі поміщена розмова з Фабіяном Єремічем, головою білоруського „Селянського Союзу“, з якої варто дещо подати до відома українського громадянства.

На запит, як посол Єреміч оцінює останні доповняючі вибори в округах луцькім і свенцянськім, він відповів, що в порівнанні до 1928 року страчено два мандати. Це сталося тому, бо білоруський селянин, доведений до великої нужди, зобоятнів і стратив віру в сойм та у всякі вибори, що виявилося м. ін. в дуже малій фреквенції голосуючих (менше як 30 відс.). До того адміністраційні чинники робили великий натиск на білоруські групи.

Щодо „Стронніцтва Хлопского“, яке в тих округах здобуло так багато мандатів, то пос. Єреміч пояснює цей успіх великою демагогією тієї партії, а також поважними грошевими засобами, а мабуть і адміністраційним апаратом, що стояли до розпорядимости „Стр. Хлопского“.

На білоруських землях були колись „Ради Людові“, потім тішилося впливами „Визволене“, а тепер прийшов час на „Стронніцтво Хлопске“. Всі ті групи приходили до білорусинів з дуже великим радикалізмом і з великими обіцянками. Але минулися „Ради Людові“, минулося „Визволене“ і така сама доля чекає по всякій правдоподібности і „Стронніцтво Хлопске“. Для білорусинів, як молодого народу, що відроджується, такі етапи майже конечні.

Про відношення білорусинів до будучих виборів важко на думку пос. Єреміча сказати щось певне так довго, як довго не знати, який уряд переводиме нові вибори. Щойно коли буде відомо, хто буде переводити нові вибори, можна буде оцінити, які то будуть вибори і щойно тоді білорусини, чи пак „Селянський Союз“, намітять становище до поодиноких груп. На всякий випадок білорусини візьмуть у нових виборах участь.

На запит про теперішне господарське положення білоруського народу сказав пос. Єреміч, що воно просто катастрофальне. Податки за великі, збіже за дешеве, заробітків нема ніяких. До того нема зовсім земельної реформи, а землі, продаваної з вільної руки, селяни не в силі купити, бо „Банк Рольни“ не дає на таку ціль кредитів. Між білорусинами велике обурення на військове осадництво, але не зважаючи на те, в соймі лежать чотири законопроекти про нове військове осадництво.

Відношення білорусинів до українців — заявив при кінці пос. Єреміч — є якнайкраще, тим більше, що ці два народи вяже спільна доля від віків. З литовцями удержують білорусини також приязні взаємини. Зате з жидами відносини білорусинів погіршилися, а причиною того є поступовання жидів при останніх виборах.

На музичні теми.

Співоча культура.

Моя стаття в „Ділі“ з 22. VII. ц. р. п. з. „Співоча культура“ вимагає розширення і доповнення. Рівночасно це буде відповідь на численні листи, які я одержав у звязку з її поміщенням. Перейду три точки диспозиції згаданої статті.

1. Розвій хорів у світі та занепад їх у нас.

Може дійсно хтось сказати, що це парадокс. Адже майже що третє-четверте село має у нас хор. Читаємо в часописах обширні звідомлення, в яких вичислені продукції тих хорів. Це правда, що хорів є багато. Я позволю собі сказати, що є їх за багато як на наші сили. А хоча є їх так багато, то нема у них того найважнішого моменту, який творить із хорів культурну велич і силу: почуття конечного підпорядкування під один провід для спільної мети. Це відноситься і до співаків і до їх диріґентів. Вроджена любов до пісні, питома українській натурі, гонить членів вписуватися у хор. Хор зачинає процвитати! Коли ж тільки диріґент зачне рішуче домагатися чи то карности, чи взагалі виконання якогось обовязку від співаків, то моментально „свободолюбна“ натура українця протестує — і деякі одиниці зачинають таки внутрі хору розкладати тяжку роботу диріґента. Витворюється опозиція (яка де інде довелаб може і до поступу), яка доводить до поділу на два і більше нічого невартних хорів. Так отже число їх збільшилося, а вартість або дрібна або ніяка.

Чи так воно не є? — Не шукаймо далеко! У Львові маємо сьогодня щось 7 хорів. Про їх вартість не хочу писати, в кожному разі кожний з тих хорів є переконаний, що він з усіх найкращий. Але чи не булоб краще, якби ми мали у Львові один репрезентаційний мішаний, а один мужеський хор, який дійсно був би приміром всьому краєві і щодо карности, і щодо мистецької якости, і щодо засобу репертуару? Не інакше мається справа у Стрию, де в минулому році на Шевченківськім концерті брали участь аж 4 місцеві хори! Чисельно за багато, вартостево за мало... У Дрогобичі незарні одиниці й інші руїнники що-року пробують розбити хор і оснувати другий, але їм там безцеремонно крутиться вязи. В Самборі і Перемишлі сидить по кількох диріґентів, один на другого коситься, а кожний має себе за скінчену досконалість; вони ніяк не можуть знайти „спільного язика“, щоби свої хори поставити на якійсь гідній висоті. Вони, найкраще, взагалі не диріґують! Майже те саме або подібне можна сказати про всі галицькі міста (про волинські ні!).

Коли хор має бути обєднанням одиниць до одної мети, то також вищою метою повинно стати обєднання хорів. Тут знова тяжко добитися „спільного язика“ диріґентів, чи радше поодиноких місцевостей. Мав би хор з одного міста їхати до другого міста і там вибитися перед місцевим хор?— Замісць приняти того роду засіб за товчок до піднесення місцевого хорового життя, висувають чисто льокальні, особисті, вузькі амбіції, які в зародку підкошують ідею обєднання. Коли я мав поїхати в одно більше місто з „Дрогобицьким Бояном“, то відкладано речинець тричі... Ми видержали і щойно по успішно відбутім концерті посипалися признання і тихі перепросини. В іншій місцевости диріґент був щирійший і прямо сказав, що він не є за тим, щоби чужий хор виступав у його місцевости... Очевидно, ніхто на те не звертав уваги, але це є прикрі документи хоробливого індивідуалізму і співаків і диріґентів. Бацилі цієї хороби затроюють кров орґанізму наших хорів і не дають їм зажити таким життям, яке довелоб до розросту нашого співочого життя і під оглядом орґанізаційним і під оглядом мистецьким.

Сільські хори, які повиннiб мати у міських взір і поміч, полишені у нас своїй долі. Міські хори, замісць стати центром для доокружних сіл, витрачують сили, на боротьбу з опозицією, чи на полагоджування інтриґ між претендентами до диріґентської палички.

Розріст хорів прийде у нас тільки тоді, коли зникне червак низького індивідуалізму, який нищить хоровий орґанізм і противиться взагалі сути хорової ідеї.

ЛЕВ РУДАВСЬКИЙ.

Копенгаґен.

(Докінчення.)

Багацтво в музеях. — Памятки старовини. — Розривки та вигоди.

Копенгаґен весь поперерізуваний каналами, має багато парків і дерев. Видається, що ціле місто тоне у воді та зелені. Парки та площі вкриті памятниками; памятників стільки, що саме їх вичислення заняло би добру шпальту. З „особливостей“ міста варто відмітити пребагаті музеї як Ґліптотека, Національний Музей, Музей Торвальдсена, в околицях музей Фріляндс, і королівський замок Фредеріксборґ Сльот у Гіллерод і чимало прегарних будинків з XVII. віку.

Про музеї годі подрібно писати; вони мають неоцінені скарби мистецтва. У Ґліптотеці окрему салю займають староримські різьби. Всі архитвори мистецької різьби від Ренесансу мають тут першорядні копії. Багато є й оригіналів.

Ґліптотека — величезний будинок побудований на пляні прямокутника; в середині замикає подвіря, в горі крите шкляним дахом. Це подвіря з прегарними входами до ріжних відділів музею з басенами і мраморними статуями першорядної артистичної вартости на тлі дбайливо плеканих пальм і інших екзотичних дерев.

У Ґліптотеці і в Національному Музею багато образів найкращих мистців Данії і інших країв Европи. Не брак тут Тиціянів, Рубенсів і Рембрандтів. З новітнього мистецтва у Копенгаґені містяться лише щонайкращі твори, де від першого погляду видно, що мистець хотів цим образом сказати. Є там сміливі мистецькі твори новітніх напрямків, що вповні витримують конкуренцію зі „старою ґенерацією“. Великою вигодою є катальоґи, що висять у кожній салі музею для вжитку глядачів. Окремий великий музей хоронить оригінали і копії всіх мистецьких творів ґеніяльного данського різьбаря Торвальдсена.

Варт поглянути на корол. замок Фредеріксборґ у Гіллеред з прекрасною і пребагатою престольною салею і замковим костелом, та на кращі будинки і церкви.

На окрему згадку заслугує музей Фріляндса коло Лінґбн, який творить цілість із музеєм Данск Ляндбруґс. У величезному господарському музею зібрано всяке господарське знаряддя від найдавніших часів. Не бракує там усяких примітивів, які в Данії давно спочили в музею, а в нас ще дотепер уживаються по наших селах. По другій стороні дороги напроти господарського музею на великій площі-парку порозміщувано старі селянські хати з господарськими будинками і хатньою обстановою. Там бачимо наглядно, як розвивалася господарська культура данців від соломяної стріхи і низеньких хат злучених в одно зі стайнею стодолою, через усякі можливі ступені розвою до мурованих двориків з усякими новітніми здобутками техніки і гігієни, які мають теперішні селяни-данці.

Треба конче оглянути ті домики і обстановку, щоби пересвідчитися, з яким безмежним пієтизмом ставляться данці до памяток старовини. Хати ці так виглядають, немов би вони тут таки були перед віками побудовані, господарі вимерли, а вся обстановка лишилася в такім порядку, як її колись запопадлива господиня залишила.

Витоптана долівка коло порога, витерті літами столи і лавки, старі печі врослі в землю, все те творить оману, що ті доми таки все тут стояли. Ніяких сторожів не видно, лише зразкова чистота свідчить, що адміністрація музею хоронить дбайливо все як святощі і консервує бездоганно.

В отсім музеї мимоволі приходять на гадку наші ріжноманітні та барвисті побутові образи з життя наших гуцулів, бойків, лемків і родиться питання, чи не варто би, скажім в Станиславові, коли не можна під Львовом, створити подібний музей зі зразками старих осель наших селян і старих церков, які щораз більше безслідно зникають? Хто знає, чи заки ми надумаємося це зробити, не буде вже за пізно, бо після війни наше село скоро визбувається всього нашого питомого і щораз більше, — хоч може це для постійних мешканців не дуже замітно — „цивілізується“.

Вкінці варто ще згадати про розривковий город у самім центрі міста Тіволі—мабуть найкращий і найефектовніший з усіх европейських. У прекрасних і великих павільонах збудованих у східних стилях над прекрасними ставками порозміщувано ріжні атракції з кривими зеркалами, рухомими долівками, ріжні забави, де данці бавляться вечорами як діти. Для аматорів сильних вражінь побудовано гірські залізнички, які стрімголов летять з пасажирами в пропасть, щоб знову знятися майже прямовісно вгору. В іншім місці лодки збігають з досить значної висоти просто в озеро, щоби по поверхні води проховзнутись на другий беріг, не наражуючи очевидно пасажирів на прикрі наслідки нежданої купелі. Город цей з прекрасно ілюмінованими будівлями, що відбиваються всіми колірами веселки в ставках — вечором робить враження фантастичного привиду з казок „Тисяча і одної ночі“.

Найкращі ресторани і дансінґи є також у цім городі, але не варто нікому зі звичайних смертних туди заглядати. Ціни там приступні хіба для американських гостей та данських багачів. Взагалі ціни в Копенгаґені назагал дуже високі, мабуть з огляду на високий курс данської корони (1 корона=2 зол. 40 сот.). Дешево там продають шовк та овочі. (За 1 кор. можна купити 5 великих помаранч або бананів).

Славна з королівської фабрики данська порцеляна дуже дорога, без порівнання дорожча від чеської. Фабричний знак (корона підчеркнена трьома хвилюючими лініями) підносить ціну невеличкої попельнички чи чашечки з намальованою мевою на тлі синяви до 5 кор. за штуку. Порцелянові фіґурки прегарні, але ще дорожчі.

Всюди по вулицях повно автоматів, де можна купити папіросів, цукорків і овочів. Багато рівнож автоматів-ресторанів зі самообслугою гостей, де можна дістати перекуску і напої за високу ціну. Кораблі, що везуть прогульковців до Копенгаґена забирають продукти на весь час подорожі з Ґдині і в Копенгаґені крім овочів нічого не докуповують.

Їдучи автами окружною дорогою через Гіллеред до Гельсінґер а вертаючи побережжям — ми приємно здивувалися, коли побачили, що в Данії шоси асфальтовані.

Коли тепер я переходив долиною Черемоша де дорога нічим не ріжниться від зарінку — мимоволі ставало питання: чи діждеться коли і наша Батьківщина такої культури..

2. Наші музики і композитори сторонять від хорів.

Підчас коли наші придніпрянські музики вважають хор своїм природним осередком, для нього працюють, пишуть і т. д., то наші галицькі, що були і є від матірнього пня відділені китайським муром, не беруть ніякої участи в хоровому житті. Сьогодня наші мужеські хори не мають що співати і це факт. Нові наші композитори, задивлені в захід, не хочуть слухати співу народу — і не хочуть на тій підвалині творити. Хочуть творити щось оригінальне, забуваючи, що на заході вже давно і краще те сотворено, а українська музика може й повинна зацікавити світ у першу чергу народньою піснею.

Наші професори музики не беруть також участи в хорах; вони просто обурені, коли ставити до них таке домагання. І коли деяким кругам нашої інтелігенції можна вибачити їх сторонення від участи в хорі, бо вони, маючи навіть голос і слух, не мусять мати музичної культури, — то годі це вибачити професіоналістам-музикам.

Не маємо ні орхестр, ні опери; одиноке, що можемо розвивати в ділянці музичного мистецтва, це й є мистецтво хорове. В обєднанні хорів може вміститися й обєднання музиків-професіоналістів. Тоді вони зможуть повести (будучи близько хору) не тільки свою творчу працю суксесивно і льогічно з культурним розвоєм нашого народу (а не доскакуючи до чужих висот, маючи поза і під собою на нашому терені прірву), але вуміють унормувати і зорганізувати життя музиків в окреме, закруглене кільце в народньому організмі. Тоді не булоб таких прикрих сторінок в історії нашого мистецтва, як доля цілого життя Дениса Січинського.

Можна нарікати на суспільність, що не потрапить удержати музика-професіоналіста. А може вона і не винна, бо сама убога і таки добре убога. Зате вона зовсім не боронить музикам обєднитися і витворити організацію, яка бодай частю заступалаб українським музикам таких людий, якими були Ліхтенштайни, чи Ештергазі...

3. Роля „Бандуриста“.

Осередком і душею хору є завсіди диригент. Нашим співочим масам треба дати добрих та ідейних диригентів. Мусимо постаратися про добру школу диригентів. Ідеальною установою до цеї цілі є, на мою думку, Академічний Хор „Бандурист“. Музики нехай дадуть працю — очевидно не даром. Згодом витворять вони новий поважний варстат високо-культурної праці: постійну диригентську школу при „Бандуристі“.

о. С. Сапрун (Дрогобич).

Повстання в Індії.

АТЕ. З Льондону надходять тривожні вісти, що біля границі Індії та Афганістану збунтувалося проти Англії знову племя афридів. Повстанці в силі 10.000 людей зближаються до міста Пешавар, від якого в суботу 9. серпня ц. р. були віддалені лише 15 км. Повстанців не здержав наступ 9-ох ескадр англійських літаків, які в суботу 9. серпня ц. р. бомбардували їх табор. Тому англійці вислали негайно поспішними потягами більші відділи війська на поміч англійській залозі в Пешавар. У ночі з 8. на 9. серпня ц. р. один відділ повстанців з племени афридів здобув навіть передмістя Пешавару, але англійська залога відбила передмістя назад. Головного наступу повстанців на Пешавар сподіються в неділю 10. серпня ц. р. Тому англійське військо утримує в місті строге поготівля та зарядило, щоб уже в 7. год. вечером позамикано брами міста. Населення Пешавару відноситься ворожо до англійців, проти яких у квітні ц. р. збунтувалося два полки індійців і тоді на кілька днів повстанці захопили Пешавар у свої руки.

На весну ц. р. збунтувалося вже раз племя Афридів, але англійці здавили повстання. Тоді то стверджено, що повстанням керувала організація „Червоних сорочок“, яку зорганізували большовицькі агенти.

В Льондоні занепокоєні повстанням афридів також тому, щоб воно не поширилося в Афганістані, де король Надір находиться в критичному положенні з причини господарської та фінансової кризи. Також наглий виїзд короля Афганістану Аманули з Царгороду нібито до Італії насуває підозріння, що він задумує вернути на трон.

Літературний куток.

Що видає „Державне Видавництво України“?

Державне Видавництво України видало переклад „Мужиків“ Реймонта. Покищо вийшла перша частина. Переклад зладив Михайло Лебединський, а передмову написав Ан. Березинський. Послухаймо, що пише про нього рецензент „Пролетарської Правди“:

„Сором стає, коли береш у руки дві книжки найвидатніших майстрів польського роману в перекладі Лебединця, а саме, рецензований раніш роман „Провесінь“ Жеромського і Реймонтові „Селяни“. Питання варто поставити серйозно: чи маємо ми право витрачати величезні кошти на видання таких капітальних речей для того лише, щоб по виході їх з друку — викинути, буквально викинути, бо надаються вони до читання лише аматорам лінґвістичних ляпсусів“.

„А шкода від цього велика і не дається виправити, бо роман „Селяни“ особливо яскравий стилістично і цієї сторони не нехтували інші перекладачі (німецькі, французькі).

„Роман в оригінаді написано діялектом Мазота, твердим, далеким від усякої солодковости, сентиментальщини, якою відзначається переклад. Але, що буквально недозволене в перекладі, — це власні неологізми перекладача, або простіше сказати, справжнє калічення слів: „вижалітися, з говорінки впізнати, загомонювати, смачно душіло; Ягусю, а мо' присядимося трішки, чистише, житів'я, стіння, шемріт, найпоперідь, злунувати, збогараджуй хліба, ганянина, одсадитися, обпалкувати, уродниця, великонний“. Пояснювати цих слів я не берусь; зайва річ.

„Мало того, Лебединець „шедевриє“ одважно й далі. З таких шедеврів одмітимо спільні і для „Провесні“ і для „Селян“ „усісінько, нікол́ісінько, заразісінько, такусісінько, розважає-гадає, зелениться-руниться, швидко-прудко“.

„Варта перекладу й вступна стаття. Поперше, чи вже ж вступну статтю до українського видання можна так неписьменно по українському писати? Переклад має повно русизмів (денежка, потімки), а тут один на одному: „смуглий, окружаючі обставини, много бачити, цю черту помічаємо, нечайний жах, розгар боротьби, упавший батько, цей факт тронув Борину, як будьто висівав“.

Автор передмови присвятив самому Реймонтові 3 сторінки (на 23) всякої власної лірики не знаючи малуть двох головних річей: 1) що за цю повість Реймонт дістав нагороду Нобля, 2) що її переклав у свій час Михайло Павлик. Державне Видавництво було би взагалі розумніше зробило, видавши легко виправлений переклад Павлика, що мав неодну перлину народньої мови і з якого був гордий сам Реймонт, кажучи раз у приватній розмові, що його „Селян“ краще читати по українськи.

Антисемітизм у червоній армії.

АТЕ. Рига. „Красная Звезда“ містить алярмуючі відомости про зріст антисемітизму в червоній армії. Буває, що старшини червоної армії толерують знущання росіян й українців над жидами вояками. У 26. полку артилерії комендант Чернєєв придивлявся із вдоволенням, як молодші старшини і вояки били жида Вандермана. У 240 полку російський вояк побив жида Наймарка і за це його не покарали. У 90. полку російський вояк викинув з табору жида Лебенбавма, викрикаючи: „Забирайся, нам жидів не треба“. У 7. полку вояки знущались над жидами. У 6. полку утворився окремий союз антисемітів.

Арештування в Харкові.

З Харкова повідомляють, що там арештовано митрополита української автокефальної церкви Пимена. Його відвезено до Москви. Рівночасно арештовано кількох інших українців.

Кракатао оживає.

З Батавії подають, що вулькан Кракатао почав вибухати, при чому від землетрусу частина острова запалась під море, а інші місця берега піднялись 170 метрів вище над водами. Так само вулькан Асама на японських островах вибух на ново.

Після харківського процесу.

АТЕ. Рига. З Києва повідомляють, що Д. П. У. сконфіскувало архів Єфремова, головного обвинуваченого у харківському процесі 45 українських професорів. Архів цей був у приватних руках і в ньому були дуже цінні матеріяли з історії визвольної боротьби на Україні та історія української літератури та рукописи письменників Куліша й Коцюбинського.

На Далекому Сході.

АТЕ. Льондон. З Токіо пишуть, що в районі західного відтинка східно-китайської залізниці, появився відділ партизанів у складі 2000 людей. Партизани узброєні в скоростріли нищать залізниці, нападають на радянських урядовців. У цьому районі оголошено воєнний стан.

Або, або.

У Москві на святі роковин одного корпусу, командант Блюхер говорив: „Памятаймо слова Леніна, що радянські республики довго не можуть істнувати поруч капіталістичних держав. Або большовики знищуть капіталізм, або капіталізм большовиків. Ми мусимо думать про майбутню війну і готовитись до побіди“!

НОВИНКИ

— **З технічних причин, незалежних від Видавництва й Редакції, вчорашне число „Діла“ вийшло лише на 4—ох сторінках. Тому сьогодні видаємо число у збільшеному обємі, прохаючи ш. читачів вибачення.**

— **Ревізії і арешти в Нетребі, пов. Збараж.** Дня 6. ц. м. державна поліція з Новик перевела дуже основну ревізію в домі Богдана Борця, студ. фільософії. Забрано мапу України і пластовий сшиток „Лісові Чорти“, а студента забрали з собою і відставили до арештів у Тернополі.

— **Милі гості.** До Галичини приїхала відома приятелька українського мистецтва і щира його пропаґаторка п. **Сімон Корбіо.** П. Корбіо написала кілька прегарних статтей з минулого і сучасного українського мистецтва в ріжних бельгійських, французьких і голяндських журналах. При її керуючій участи вийшло два відомих числа бельгійського місячника „Ля Нерві“ всеціло присвячених українському мистецтву й літературі, багато ілюстрованих. П. Сімон Корбіо тепер приготовляє більшу працю з українського мистецтва. Рівнож на днях приїздить французька малярка, асистентка декоративного відділу проф. М. Дені в париській академії п. Фушон. Обі гості побудуть у Галичині та на Волині.

— **Град на Покутті.** Над деякими околицями Городенщини перейшла буря із градами, які біля Кунисова знищили засіви, особливо тютюневі плянтації. Також у Рожнові та Дорханові град наробив багато шкоди.

— **Пляшкою по голові.** У реставрації Штаммера на Кульпаркові побились вояки 40. полку Іван Мальський та Станислав Бир. Мальський вдарив Бира в лице, а Бир гримнув Мальського пляшкою по голові та поклав його трупом. Труп Мальського відвезено до військової лічниці.

— **Полька вбила міліонера.** Дня 8. ц. м. у Парижі полька Гелена Кіскельова застрілила аргентинського міліонера Мануеля Ґверера, після чого вбила себе. Слідство виявило, що міліонер Ґверер любив вродливу польку, бльондинку Гелену, але перед роком познайомився в Льондоні із французжанкою Каріє та хотів покинути польку. Тоді панна Гелена прийшла до його помешкання і вбила його та себе.

— **Жадоба популярности.** Перед двацяти роками американець Бобі Ліч переплив водопад Ніяґари у залізній рурі і довший час преса писала про нього. Тепер цьому американцеві стало сумно, що преса вже забула про нього і він задумав таку штуку: Бобі Ліч злетить літаком над самі хвилі Ніяґари, скочить з літака до водопаду і попливе до берега. Чи йому це вдасться то не знати, але йому вже вдалось стати популярним, бо вся преса про нього пише і навіть ми написали йому на потіху.

— Роден в Анатоля Франса. Приятель Анатоля Франса Кемері містить у пресі свої спогади про відвідини скульптора Родена в Анатоля Франса. Анатоль Франс, приготовляючись гостити в своїм домі геніяльного скульптора, прибрав вітальню гарно як ніколи перед тим: він казав позносити до вітальні всі антики і багато квітів. Роден входячи до дому великого письменника, сказав: „Як гарно мешкає Франс. Тут в його домі тихо і спокійно як у лісі“. Анатоль Франс, вітаючи Родена відповів: „Лісок маю також дуже близько“. Роден у порівнанні з Франсом, робить враження велитня, він нагадує скульптурні постаті Мікельанджеля. Великий скульптор оглядає античні твори скульптури, зібрані в домі Франса і Франс пояснює йому звідки дістав їх, хто дарував йому котрий із творів. Роден говорить про мистецьку творчість: „Я признаюсь, що греки і Мікельанджельо мене навчили найбільше. Мистець хоч би мав не знати який талант, хоч би був генієм, мусить передусім вчитись, а не давати тільки волю фантазії. Я вчився навіть із творів примітивних старих церков і вчуся до сьогодні. Любуючись перськими керамічними виробами, Анатоль Франс пояснював: „Це кераміка з доби Дарія І. і з часів битви під Маратоном. Скільки в цьому правди, а скільки фантазії, я не знаю“. Роден сказав: „Я вважаю правдивим тільки те, що бачу“. — „А я тільки те вважаю правдивим, що люблю, я люблю тільки жінок, скульптуру і книжки“ — додав Анатоль Франс.

— Самовбивство письменника. Американський молодий письменник і журналіст Едвін Кляйн, скочив із 4. поверху з редакції на вулицю в Ню Йорку і згинув на місці. Причиною самовбивства була якась хронічна недуга, наслідком чого його жінка домагалася розводу з ним. Зараз після того, як цей письменник вискочив із вікна, його жінка не знаючи про ніщо, прийшла до редакції сваритись із чоловіком за те, що він не виплатив якогось довгу в торгівлі мануфактури.

— Ліпше бути шевцем як лікарем. У мадярському місточку Гоштек до одного шевця зголосився молодий чоловік, який просив приняти його на науку шевства як челядника. Швець приняв челядника і все хвалив його, що він дуже інтелігентний та пильно вчиться шити чоботи. Незабаром жінка шевця поважно занедужала і челядник заопікувався нею та за кілька тижнів вилікував зовсім. До челядника почали сходитись й інші хорі, просили лікувати їх, уважаючи його знахорем. Він лікував і заробляв на цьому не погано. Пізніше виявилось, що це молодий лікар, який через брак клієнтелі голодував та порішив заробляти шевством, уважаючи, що шевство більше поплатне як медицина.

— По 12. роках. На німецько-французькому побоєвищі в Вогезах найдено в ярах кости дванацяти французьких вояків, убитих вибухом одної величезної гранати. Ці кости найдено в такому місці, куди за 12 літ не заходила ні одна людина. Досі стверджено ідентичність тільки одного француза із 130 полку піхоти.

— Катастрофа в Пенсильванії. У копальні „Ротсвіль“ в Пенсильванії підчас вибуху згинуло 21 робітників, а тільки 5 лекше ранених добуто зпід руїни копальні.

— Місс універсум. На всесвітньому конкурсі краси в Гальвестоні (Тексас) вибрано місс універсум, якою є 17-літня Дорота Гросс із Орлеану. Місс універсум це чарівна бльондинка, дочка бідних родичів, яка очевидно тепер стане багатою, коли її визнано найкращою дівчиною в світі.

— Форд подорожує. З Детройту пишуть, що король автомобілів Форд вибирається в подорож до Европи, де відвідає Англію, Францію, Німеччину і Швайцарію.

— Жертва туристики. Англійський лікар, д-р Самуель Реглей заблукав у Альпах в околиці Штубаю і загинув без сліду. В останнє бачили його на верхах гір, де якраз тоді впали сніги й утруднювали орієнтацію в околиці.

— Щастя. В Льондоні помер багатий купець Джон Нюлі, який у свойому бюрі мав молоденьку панну Марію Клементсон. Ця панночка була дочкою бідних родичів і заробляла для себе й для родичів на хліб, пишучи на машині під диктат купця. Джон Нюлі все хвалив свою машиністку й обіцював, що як умре, то запише їй трохи грошей, щоби вона могла допомогти родичам. І на днях старий купець помер і записав своїй машиністці дуже поважну суму 78.000 фунтів штерлінгів, але під умовою, щоби вона не виходила ніколи заміж, і не вдержувала чоловіка його грішми. Марія Клементсон підписала заяву, що не вийде заміж, і дістала ці гроші та тішиться, що може допомогти своїм старим родичам. У розмові з журналістами, щаслива машиністка сказала, що як має стільки грошей, то може гарно влаштувати собі життя і не виходячи заміж, бо як була без гроша, то хлопці не хотіли дивитись на неї, а тепер, то урядують справжні лови.

— Тигр пожер летуна. Із Льондону до Австралії вилетів літак із двома летунами, що бажали оглянути австралійські ліси. Підчас лету літак упав на землю і один з летунів був ранений, а другий лишивши раненого товариша, пішов пішком шукати села і помочі для другого летуна. Коли цей здоровий летун повернув зі села із лікарем, найшли тільки кости цього англійця, що був ранений у летунській катастрофі. Його пожер тигр.

— Клюб російських письменників у Парижі. В домі письменника Дмитра Мережковського, який вже десять літ живе на еміграції, збиралися що четверга емігранти письменники: Іван Бунін, Алданов, Теффі, Іванов, Адамович, Одоєвцева, Ходасевич, Віра Бергерова, фільософ Бахтін та інші За шклянкою чаю письменники вигнанці провадили оживлені дискусії: про літературу, фільософію, тільки про большевизм не вільно було говорити, бо Мережковський так не любив большевиків, що заборонив у своїм домі вживати „большовик“ і „комуніст“. Недавно цей гурток гостей Мережковського утворив справжнє товариство письменників емігрантів, яке називається „Зелена Лямпа“, тому що раз у тиждень члени товариства сходяться і при зеленій лямпі читають свої твори, реферати і ведуть дискусії.

— Чекіст Донжуаном. Як відомо, комуністичні вожаки хоч і безнастанно розпинаються за пролетаріят, то залицяються і женяться дуже часто з буржуазними паннами, а дуже рідко з пролетарськими дівчатами. Ось англійська преса пише, що керівник ДПУ в Тегерані Анабеков влюбився в дочку англійського дипльомата і представляючись його дочці та йому як російський купець, зєднав собі серце багатої леді. Та на нещастя по деяких часі батько леді довідався, що адоратор його дочки є звичайний шпіон ДПУ і нагнав його з дому й заборонив бачитись з дочкою. Чекіст не приходив до дому англійського дипльомата, але намовив його дочку втечи з ним до Парижа. Закохана леді втікла з чекістом і тепер поліція шукає за нею і за ним.

ГР. МИХАЙЛО ТИШКЕВИЧ.

Уривки із спогадів.

(Докінчення.)

(Австрія й пророкування Гірса. — Париж. — Симпатії російські і антипатії польські. „Гетьман“ Деруледа — Леруа-Больє. — Ноай. — К. Валішевський. — Зацікавлення масонством. — Льозанна, проф. Герцен, мати бельгійського короля, її симпатії для України. — Леді Грей. — Король Мануїл II. — Падеревський. — Кн. Вітґенштайнова).

II.

Коли я вперше, вже давно, приїхав до Парижа, я оглядав ще руїни Тюїльрійської палати та інші й з щирим жалем дивився я на долю Франції, яку я кохав, як другу батьківщину, захотілося мені заглянути в правдиве обличчя тих, що її довели до упадку. Розказували мені про силу й значіння масонства. М. і. чув я від одного бувшого масона, що Наполеон III, який належав до карбонарів, під їх впливом, а особливо після замаху Орсіні, інтервеніював на користь Італії; ті самі впливи змусили його позиширити цісаря Максиміліяна власній долі в Мексику. Ці заслуги дали йому титул мечника масонерії, який пізніше відібрано, коли він, вічно хитливий у своїй політиці, під впливом дружини, післав війська для оборони світської влади папи. Справу замаху Орсіні вияснив нині в дуже поважній праці про Кавука (теж масона) історик і бувший посол Палеольоґ згідно з наведеним вище оповіданням. Очевидно, треба обережно приймати все, що кажуть про масонерію, але ця обережність не повинна перешкоджати поважним студіям над цим величезної ваги рухом.

Свій побут у Парижі використав я, щоб зібрати значну кількість книжок про масонерію. Ці книжки завсіди становили бібліографічну рідкість, бо їх відразу викуповували і нищили.

Пізніше я записався до протимасонського товариства, передплачував його часопис. Але акція цього товариства не зробила на мене великого враження. Пригадую собі аксіому, яку почув від когось, як розпочинав свою протиреволюційну працю на Україні: — „Le gauche est capable de tout est la droite n' est la capable de rien“, (Лівиця здібна до всього, правиця — до нічого). Тодіж довідався я м. і., що царі Олександер І., Олександер II. і Миколай II. були масонами, та що масони знаходилися й між кардиналами (нпр., як кажуть, Антонеллі). Автім масонство колись було модою, мій дід був масоном і я бачив його відзнаки. Здебільшого були це лише фіґуранти, справжніж керманичі (серед них багато жидів), стояли поза ними, як великий майстер Натан та інші.

Українська справа з кожним роком набувала чимраз більшого значіння й відірвала мою увагу від масонерії. Інакше, довідався би певно ближче про антиукраїнські заходи масонерії. Я знав, що там проти нас працювали в 1920 р. Галіп і Моркотун, не кажучи вже про сусідів, але знав і одного українця, що боронив нашої справи.

Для порятування здоровля, доводилося мені довший час перед війною проживати в Швайцарії, а особливо в Льозанні. Звикши до степів, я взагалі не любив гір, а швайцарський краєвид (опріч старих міст, як Люцерн, Фрібурґ і ін.) здавався мені банальним, мов олійний друк. Зате я любувався морем і римською кампанією. Одначе в Швайцарії знайшов я, опріч слабих тоді ще симпатій до нашої справи, багато знайомостей, які могли колись нам стати в пригоді. Не буду оповідати про знайомство з проф. Герценом, сином чи внуком редактора „Колокола“. Він був зовсім під впливом жінки, російської жінки, а цей елемент був, я переконався, найбільш нам ворожий. Сам Герцен був зовсім зденаціоналізований. Син Адама Міцкевича, якого я теж пізнав в Парижі, теж ліпше говорив по французьки, ніж по польськи; донька поета Богдана Залеського зовсім не вміла ні по українськи, ні по польськи.

У Льозанні я був представлений графині Фляндрії, матері бельгійського короля й сестрі Карла І. румунського. Вона виявляла зацікавлення нашою справою і прихильність до неї. Приїздила до Льозанни, де проводила весну, затримуючися в готелю „**Beau Rivage Palace**“, де я довго жив і бував у неї щодня. Це була надзвичайно культурна жінка, музикальна, малярка. Виїзджаючи, запрошувала мене до себе до Брюсселя. Я на жаль не люблю міняти маршрути й тому не їхав. Інакше був би пізнав її сина, а так познайомився лише з її донькою. Зацікавлена тим, що я її розказував, намовляла мене поїхати до її кревняків, цісаря Вільгельма й вел. герцога Баденського, обіцюючи їх попередити. Я також не поїхав, не догадуючись, що мене чекала якась політична роля.

У графині пізнав я був короля португальського Мануеля, дуже ввічливого й делікатного молодого чоловіка, який якось цілий вечір грав нам Вагнера. Іншим разом чув я в неї Падеревського, який, хоч грав на ганебнім готелевім роялі, грав чудово. Я бачив його потім часто у Парижі. З королем Мануелем я довго листувався, а графиня Фляндрії була усвідомлена щодо України. Коли я їй показував фотографію з моєї картини, що є нині в „Нац. Музеї“ у Львові, де янгол щось говорить на вухо Шевченкові, і оповів, як то київський губернатор заборонив виставляти цю картину на публичний показ, вона сказала: „Це певне не сподобалося п. губернаторові те, що ангел казав вашому поетові“. Читала „Марусю“ Марка Вовчка. При її дворі вже істнувала національна ворожнеча: маршалок гр. Бегем був бельгійцем (валоном), двірська дама кн. д'Урсель — фламандкою і то войовничою.

Приємне враження зпосеред моїх знайомих робила леді Грей, якої тесть був тоді віце-королем Індії. Любувалася в Вагнері і в Ріхарді Штраусі, все приїздила до Байрайту або до Відня на виставку вагнерівських опер. Розумілася на малярстві, знала портрети українських малярів XVIII. в. Левицького, Боровиковського. (Треба знати, що найкраща картина женевського музею — це портрет Дідро-Левицького). Колись найкраща жінка Анґлії, вона ще в 60 літ чарувала своїми великими, гарними очима.

Найдовше, бо аж десять років, знав я визначну своїм характером, розумом і становищем, а навіть політичною ролею княгиню Вітгенштайн*). Померла вона підчас війни більш як столітньою старушкою. Це була моя щира приятелька, з якою дуже приємно було говорити про давні часи. Вона знала ще Олександра І. Була росіянкою (кн. Барятинською), але виїхала на Росію з огидою. За Миколи І. приняла католицьку віру й мусіла еміґрувати. Позатим була повною космополіткою. Протягом 9-ти років я чув від неї лише одно слово по російськи. Сама вона була росіянка, заміжна за німцем, син її оженився з французькою, донька вийшла за італійця, друга за німецького канцлера, кн. Гогенльое.

Жила в Швайцарії, де приймала у себе еліту европейського товариства й майже всіх чільних панучих домів. Я колись знайшов у неї

*) Див. E. Dandet. Temoin d' un siecle — La princesse de Sain Witgenstein. Correspondance 1919.

Президент Польщі в Естонії.

В понеділок, 11. серпня ц. р. приїхав президент Польщі кораблем „Польонія" дс Естонії. Польська преса повідомляє, що президента Польщі витав естонський уряд і організації дуже щиро. Місто Талін було ілюміноване, а піввійськові організації та населення столиці Таліну перейшло походом вулицями міста і перед палатою естонського президента Страндмана уставилося в чотирокутник. Походові приглядався през. Мосціцький. В понеділок передполуднем відбулася перед през. Мосціцьким військова дефиляда. Міністр закорд. справ Естонії Ляттік з жінкою видав снідання з нагоди приїзду мін. закорд. справ Польщі Залеського. Знову през. Страндман уладив з нагоди приїзду през. Польщі бенкет, на якому сам промовляв. Йому відповідав през. Мосціцький.

Король Карло змагає до порозуміння з Угорщиною.

З Сіная повідомляють, що король Карло II. конферує з міністрами і б. мін. Тітулеском. На конференції устійнено напрямні політики внутрішної та закордонної, між іншим з Угорщиною по лінії букарештенської конференції. Карло II. сподіється, що на основі спільних інтересів аграрних осягне позитивні висліди з Угорщиною. Міністр Тітулеску, якого уважають за найкращого знавця румунсько-угорських відносин заявився за плянами короля Карла II., щоб розбудувати відносини між обома державами.

Страшна повінь у Китаю.

З Тієнтсіну надійшли тривожні вісти, що ріки повиливали спричинюючи страшну повінь. Багато сіл заляла вода. Сотки людей утопилося. Залізничу лінію Тієнтсін-Мукден вода знищила. Шкоди сягають на сотки тисяч долярів.

При зміні адреси просимо подавати й стару адресу.

в. кн. Анастасію Михайлівну (мати кронпрінцеси Цецилії) і трьох французьких епископів. Велика княгиня цілувала її руки. Нераз приїздила до неї її стара приятелька цісарева Авґуста, жінка Вільгельма I., яка з нею творила опозицію проти Бісмарка (цісарева Авґуста мала в собі ліберальну традицію Веймарську), т. зв. „партію спідниць", як їх називав залізний канцлер, а якому вони мусіли нарешті скоритись. Цісарева виїхала до Кобленцу, княгиня до Швайцарії, де в неї були гістьми фільософ Соловьов, о. Пірлінг, Ернест Доде, кардинал Матіє та ін.

Ненавиділа Бісмарка ще з іншого приводу: під кінець війни 1870—71 р. виступила вона як посередниця між французьким представником гр. Шамбором (Генриком V.) і Вільгельмом I. — з ціллю покінчити війну. Бісмарк відправив її в грубий спосіб. Волів говорити з Тієром, Гамбетою й Жюлем Феррі й підтримувати республику. Не любила княгиня й Толстого, з яким була споріднена. Вважала його батьком новочасної революції, як Бісмарка — творцем новочасного мілітаризму. Подібну ролю в широких переговорах в 1918 р. хотів відіграти і я, але так само без результату.

Наскільки я шанував і цінив дві-три дами, про яких тут пишу, настільки не любив одної росіянки, хоч носила італійське прізвище — маркізи Паулючі. Уроджена Мартинова, була типом чорносотенки. При тім на рідкість нетактовна. Колись представив я їй одного мого родича поляка — Островського. Вона зараз почала йому говорити про „les peuplades qui habitent la Russie, les Finnois, les Lettons, les Tartares, les Polonais"... (племена, що заселюють Росію: фінців, лотижців, татарів, поляків). Цей вислів маркізи пригадався мені нині, коли читаю в варшавських часописах про „mniejszości" і „kresy". Не сподівалася вона, що кн. Любомірський, який приносив мені „Курер Варшавскі"[*]), буде речником Польщі. Симпатичний гуляка, але щирий польський патріот, він став дуже популярним. Говорилося навіть про його кандидатуру на польський престол. Але подорож до Берліна і Відня перед самим упадком Центр. Держав зашкодила йому. Казали, що він „у Берліні стратив марку, а в Відні корону".

*) Цей самий К. В., що тоді називав мене „мецень том", навіть медицеям" (?), висміває мою „лаїзи..." коли я взяв на себе представництво УНР при мировій конференції.

Турецько-перське непорозуміння.

АТЕ. Париж. З Константинополя надходять вісти про дальше загострення відносин між Туреччиною і Персією. Перський уряд відкинув пропозицію турецького уряду, щоби скликати конференцію на якій устійнене би способи боротьби з повстанцями курдами. Турецька преса виявляє своє невдоволення з такого обороту справи та підчеркує, що перський уряд відмовляючися від участи в конференції тимсамим потверджує підозріння про допомогу повстанцям курдам. Тому Туреччина на випадок нового повстання курдів переступить границі Персії в погоні за повстанцями.

Перед димісією кабінету Манію.

АТЕ. Берлін. В Букарешті говорять вже від кількох днів, що премієр Манію зголосить димісію цілого кабінету. Цій справі присвячено засідання Ради Міністрів, яке відбулося в місті Сіная в дні 11. серпня ц. р. Димісія кабінету проф. Манію має бути демонстрацією проти короля Карла II. тому, що король задумує ще перед своєю коронацією покликати до життя коаліційний кабінет. Такому плянові короля противиться саме премієр Манію.

Наступ на Ганкав.

АТЕ. Льондон. В Шанґгаю оголошено комунікат ґенерального штабу нанкінського уряду, в якому штаб повідомляє, що державні війська здержали наступ комуністичних військ на півночі від Ганкав і частину забрали в полон здобуваючи при тому багато амуніції. Одначе на полудневому крилі боротьба ще не вирішена і щастя побіди зміняється. Всеж таки комун. війська посунулися наперед. Тому англ. кружляк „Бівербук" негайно виїхав з пристані Вейгайвей до Ганкав.

Страшна спека в Америці.

АТЕ. Льондон. В Зєдинених Державах Америки панує від кількох тижнів страшна спека. В стейтах Індіяна, Ілінойс, Міссурі і Канзас доходить спека до 46° Цельзія. Фармери вже понесли міліонові втрати, бо з причини страшної спеки недостача води така велика, що протягом одного тижня вбито 12 міліонів овець. Стан води в ріках Міссурі і Міссісіпі обнижується з години на годину. Тому в деяких місцях на ріках задержано пароплавбу. До президента Гувера прибули делегати союзу фармерів і міністр рільництва та радять над катастрофальним положенням. Фармерам обнижуть податки та уділять довгореченцевих кредитів. Фармери внесли меморіял до през. Гувера з домаганням припинити діяльність всіх радіостацій на два місяці. Автори меморіялу доказують, що електро-магнетні филі викликують атмосферичні забурення й унеможливлюють опади.

Біржа.

Гроші.

Американський долляр 8·88·75—8·89·25, канадійський долляр 8·80·00—8·80·50, чеська корона 0·26·25—0·26·50 австрійський шілінг 1·25·50—1·26·00, румун. лей 0·05·00—0·05·50, французький франк 0·34·80—0·35·00, швайцарський франк 1·72·00—1·72·50, фунт штерлінгів 43·40·00—43·70·00, радянський червінець 11·00—12·00, німецька марка 2·12·65—2·12·50

Золото: 20 корон 36·20·00—36·60·00 20 франків 34·25·00—34·50·00, 20 німецьких марок 42·00·00—42·40·00 10 російських рублів 46·00·00—46·40·00.

Срібло: Австрійська корона 0·42·00—0·48·00 5 австрійських корон 2·40·00—2·50·00, австрійський фльорен 1·20·00—1·25·00, російський рубель 1·90·00—2·00·00, копійки за рубель 95·00—1·00·00

Збіжа.

Пшениця двірська 39.00—40·00, пшениця селянська 35·50—36·50, жито галицьке 17·75—18·52, ячмінь галицький броварняний —·00——·00, ячмінь на мливо 16·50—17·00, ячмінь пастівний 16·75—17·25, овес галицький 19·00—20·00, кукурудза румунська 22·25—23·25, бараболя промислова 0·00—0·00, фасоля біла —·00——·00 фасоля кольорова 00·00—00·00, фасоля краса 40·00—45·00 горох пів-Вікторія 24·75—26·75, горох пільний 26·00—27·00, бобик 19·00—20·00, мішанка паст. в зерні 00·00—00·00, вика 00·00—00·00, сіно солодке краєве прасоване 8·00—9·00, солома прасована 4·50—5·00, гречка 29·75—30·75, льон 00·00—00·00, лубінь синій 00·00—00·00, ріпак 45·00—47·00, грисік кукурудзяний 00·00—00·00, мука кукурудзяна 00·00—00·00, отруби житні 10·25—10·75, отруби пшеничні 12·50—13·00, крупи гречані 57·00—59·00 пшоно 00·00—00·00, крупи ячмінні 00·00—00·00, пенцак 00·00—00·00, просо краєве 00·00—00·00 макухи льняні 29·00—30·00, мак синій 150·00—160·00, мак синій 110·00—120·00, конюшина червона 000·00—000·00.

Здавлення повстання в Афґаністані.

З Москви повідомляють, що повстанчий рух в Афганістані цілковито здавлений. Племена замешкалі безпосередньо біля столиці Кабулю, які відносилися дотепер ворожо до короля Надір-Хана, заявилися вже за теперішнім королем.

На актуальні господарські теми.

Як зужити овочі.

Найбільше овочів споживаємо свіжими. Можна також овочі сушити, смажити на повила, мармеляду, варити компоти, а нарешті і здорові, смачні овочеві вина-соки. В нашім краю є дуже мало овочів, але й тих, що маємо, не вміємо як слід використати. В інших краях мають господарі з овочів великі доходи. Там сушать овочі у великих фабричних сушарнях, виробляють дуже багато яблочнику, смажать повила і т. д. Сушені сливки привозять напр. до нас з Мадярщини і з Америки, повила з Чехословаччини й Мадярщини, хоч радше випадалоб, щоби з нашого рільничого краю ті річи вивожено до них.

1) Сушення овочів.

Сушені овочі дадуться переховати в сухім місці протягом кількох літ. Сушити можна сливки, вишні, яблока і грушки. Найліпше сушаться овочі в сушарнях, бо там робота ця йде скоро і добре. Де нема доброї сушарні, мусимо сушити для свого ужитку на лісках, у печах. Овочі, сушені на бляхах, є звичайно припалені і замало сочисті.

Яблока або грушки треба перед засушенням розкроїти на чотири части, вибрати з них осередок (зернятка). Сливки і вишні повинні перед засушенням привянути троха на сонці, потім обриваємо їм спиники-хвости й укладаємо тонкими верствами на лісках, котрі всуваємо в середно горячу піч. Овочі не потребують упектися, тільки мають висохнути. Тому найпізніше за годину треба їх виняти з печі і поставити на сонце або на вітер на кілька годин. До печі всуваємо натомісць іншу ліску з овочами. Коли овочі прохолонуть і присохнуть на сонці, всуваємо їх знову до печі, а роботу цю повторяємо так довго, поки цілковито не висушаться. Треба уважати, щоби суш не пригорів, бо тоді він стає гіркий. Висушених овочів не зсипаємо зараз до міхів чи пачок, але розкладаємо їх найперше на якімсь продувнім місці на сонці. З усушених до половини сливок або вишень легко вилучити опісля кістки; такі сливки і вишні силяємо на відповідні патички, посипаємо цукром або кмепом і сушимо осторожно на лісках; буде то дуже смачний суш, котрий треба переховати в слоїках або пуделках. У Чехословаччині, де є великі сади, є з немало парових сушарень.

2. Смаження повил.

Повила можна робити зі сливок, яблок, грушок і вишень. Найсмачніші і найбільше покупні повила роблять з угорських сливок. До смаження повил вибираємо цілком зрілі сливки; найперше треба обполокати їх у воді, потім вибрати з них кістки, відтак варити їх в добре побіленім, ще радше в мідянім кітлі на вільнім огні і мішати безнастанно кописткою, щоб не пригоріли. Часто варимо цілі сливки разом з кістками; одначе тоді треба розварені сливки перетерти крізь личані решета і відділити кістки враз із скірками. Так варені повила є навіть значно смачніші. Повила треба виварювати так довго, доки вода з них не випарує, себто, поки не зробиться густа і темна маса. Виварені повила складаємо до поливаних начинь або до діжок. Їх треба добре утолочити, щоб не спліснілн або не затухли. Добре виварені повила можна тримати і кілька літ. Підчас варення повил додають до них гвоздиків і цинамону для ліпшого смаку.

3. Виріб яблочника.

Яблочник є дуже здоровим і покріпляючим напитком. В літі яблочник є ліпший від вина, горівки і пива, бо вино і горівка роблять людину сонною, отяжілою, а пиво скоро вітріє. Зрештою все те дорого коштує. Добрий яблочник можна зробити тільки з добрих овочів; найліпше до того придаються осінні яблока винного і терпкого смаку і грушки, також терпкого смаку. Лішних родів до виробу яблочника шкода, хоч з озимих родів був би дуже добрий яблочник. З диких дерев овочевих роблений яблочник є сильний і тримається довго; другого року є він навіть ліпший, бо не такий терпкий. Овочі на яблочник мусять бути зрілі.

Зимові і тверді ще яблока треба зсипати в купу під шопою, щоб там вистоялися протягом кількох тижнів. Найліпший яблочник буває з яблок, з котрих сік витискаємо аж у грудні. Одначе не кожний рід яблок може так довго сто-

чти, і часто треба витискати сік вчасніше, бо яблока починають псуватися. Всі надпсовані яблока треба відкинути зовсім. Для легшого витиснення соку треба яблока докладно розмяцкати. До того служать довгі корита, в котрих яблока розтираємо млинським каменем, туди і назад повертаним. Можна також розмяцкати яблока товкачем в бочках або в ступі. Треба тільки коло тої роботи ходити дуже чисто й уважати, щоб не було де в начинях валіза або міди, бо від того зіпсувався б нам весь яблочний сік. Добре розтерту масу овочів всипаємо до полотняних мішків, крізь котрі витискаємо сік на працях.

Праси до витискання овочів є цілком подібні до праси на віск або праси до олію, так, що навіть і в тих працях від воску або олію можна добре сік з овочів витиснути. Витиснений сік зливаємо до бочок, старанно перед тим випарених кипячою водою. Бочки, в котрих був перед тим оцет або який інший квас, є до того непридатні. Бочок не треба наповнювати соком цілковито; треба, щоб між воронкою чопа і плином остало за цаль порожнього місця.

Воронку бочки прикриваємо полотняним мішочком, наповненим піском. Щоби з того соку зробився добрий яблочник, мусить він виферментувати і вистоятися. Ферментація соку тягнеться в холоднім осіннім порі 20—30 днів. Бочку з соком треба уставити в якімсь не за зимнім, але і не за теплім місці на теплоті 10—12 степенів Р. По кількох днях плин почне в бочці шипіти, ніби буритися, в другім тижні плин шипить найсильніше, а потім поволи перестає буритися. Плин починає поволи вияснюватися, а дріжджі і всі мутні части опадають на спід бочки. По 3—4 тижнях від часу, як злилося сік до бочки, затикаємо воронку бочки чопом і заносимо її до холодної пивниці, де вона стоїть ще дальші 3—4 тижні. Тепер зливаємо чистий яблочник до іншої, меншої бочки, полишаючи мутні части на споді першої бочки.

На 100 літрів соку треба дати 10—15 кільограмів цукру, або 10—15 літрів меду. Також можна заправити яблочний сік бзовим цвітом, від чого поправиться смак яблочника. Додаток невеличкої кількости паленого цукру дасть яблочникові милу краску вина.

Вистояний яблочник стягаємо до фляшок, котрі треба позатикати міцно добрими корками. В надпочатій бочці яблочник не може довго стояти, бо швидко псується і квасніє. До виробу яблочника можна уживати і солодких грушок, але до них треба домішати диких, квасних і терпких яблок.

По видушенню соку з овочів лишаються плящки мясівки, котрими можна кормити худобу. Можна їх ужити також до виробу компостів.

М. Б.

Студентські справи.

Про студії у Високій Технічній Школі в Данціґу.

Подаємо до відома, що одна з найкраще поставлених світових технік, по Берліні друга в Европі, Висока Технічна Школа у Вільному Місті Данціґу обіймає отсі факультети: І. Загальних наук: а) фільософічно-природничий, б) математично-фізичний, в) хемічний. II. Будівельний: а) архітектура, б) будівельна інжінерія. III. Будови машин, електротехніки, будови кораблів та літаків: а) будова машин, б) електротехніка, в) будова кораблів, г) будова корабельних машин, д) будова літаків.

Шкільний рік складається з двох семестрів: зимового від 15. X.—15. III. і літнього від 25. IV. до 15. VIII. Вписатися можна на зимовий або літній семестр. Перед вступленням на III.-тій факультет треба відбути піврічну практику у фабриці машин. Практику можна відбути в якійнебудь фабриці або в залізничих варстатах. Одначе мусить бути проваджений дневник робіт, котрий враз з свідоцтвом треба предложити як залучник до прохання про приняття. Вступного іспиту не вимагається.

До прохань, котрі треба вносити на літній семестр до 30. IV., а на зимовий до 30. X., треба залучити: 1. свідоцтво зрілости в оригіналі і легалізованім перекладі, 2. опис життя в німецькій мові, 3. метрику уродження та її переклад, 4. зобовязання родичів платити шкільні оплати, 5. свідоцтво відбутої практики, якщо кандидат думає вступити на один з відділів III.-тього факультету.

Виклади виключно в німецькій мові. Семестральна оплата за науку виносить около 70 долярів ам., з котрої на вищих семестрах можна бути звільненим до половини. Місячне удержання виносить 20 до 25 долярів.

На виїзд до Вільного Міста Данціґу не потреба заграничного пашпорту, вистане т. зв. „Довуд особісти".

Одержаний на тутешній В. Т. Ш. диплом інжінера чи докторат відповідного фаху в Польщі не треба нострифікувати.

Під теперішню пору студіює у В. Т. Ш. в Данціґу 76 українських студентів, з котрих 65 є членами С. У. С. „ОСНОВА".

Від 1924 року по цей час одержало диплом інжінерії 34 українців.

З проханням про приняття до В. Т. Ш. в Данціґу та за інформаціями просимо звертатися на адресу: Verein Ukrainischer Studenten „Osnowa", Technische Hochschule, Danzig-Lgf.

Ферійна Управа.

Зміна адреси 1 зол. Можна присилати почтовими марками.

Зі спортового життя.

Два важні змагання України.

В цьому тижні чекають Україну два важні змагання за мист. А-кляси: в пятницю 15 ц. м. з Гасмонеєю, а в неділю 17. ц. м. з Лехією. Якнебудь тепер Україна примушена грати без реномованих „асів" Новицького на воротах і Лисика та Петрова в нападі, які в нечуваний спосіб нарушили дисципліну й карність на превелику шкоду дружини (Петрів зрештою не вперше!), — то можна надіятися, що у відмолодженому складі зуміє українська одинацятка протиставитися як слід і названим вгорі обом тяжким суперникам.

Сокіл IV. — Гасмонея II. 1:3 (1:0).

Змагання цих дружин відбулися в неділю 3. ц. м. та попереджували змагання Яніна—Гасмонея. Дружина Сокола грала дуже амбітно і до 70. хвилини провадила 1:0. Під кінець змагань Гасмонея гостріше напирає, розбиває трьох грачів Сокола, в тім воротаря, і здобувши троє воріт (одні з карного), виграє не зовсім заслужено. Одинокі ворота для Сокола добув Шиґалик.

Сокіл IV. — Лехія III. 6:2 (4:2).

В недільних товариських змаганнях побідив Сокіл легко III. дружину Лехії, яка виявилась доволі слабою та некарною, бо без причини під кінець змагань зійшла з грища, не допускаючи Сокола до стріляння карного. Ґолі для Сокола добув Терлецький 2, а по одному Фурда, Веґер, Дунько та Шиґалик. Суддював побр. Білостоцький.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

У „Ділі" з дня 6. VIII. поміщено коротку замітку про смерть бл. п. Луки Нагірного, який утонув у Дністрі. Покійний підчас купелі дістав соняшний удар, утратив притомність і пролежавши кілька годин у воді, занедужав на запалення легенів та по чотирьох днях помер у 43 році життя. Самбірське українське купецтво тратить у помершім визначного купця, що від наймолодших літ належав до товариства „Зоря", потім був членом кількох українських товариств та членом основником „Товариства українських купців і ремісників „Зоря" у Самборі. Земля йому пером!

Ціни набілу у Львові.

„Маслосоюз" платив кооперативам дня 11. ц. м. масло експортове 4·50 зол.; десерове 4·40 зол.; літра молока 25 сотиків; літра сметани 1·30 зол.; копа яєць 6·20 зол.

Присилайте передплату!

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло" Львів